

Литвиненко В.М.,

к.ю.н., доцент,

завідувачка кафедри публічного та приватного права,

Шевченко В.С.,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
спеціальність 081 «Право»*

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ПРАВНИЧА ЧИ ПРАВОВА ДОПОМОГА?

Конституція України (далі – Конституція) є Основним Законом нашої держави, нормативно-правовим актом, що має найвищу юридичну силу. Усі закони та підзаконні акти повинні ухвалюватися на її основі і для її виконання. І хоча Конституція має досить жорсткий порядок внесення змін і доповнень, з часом певні вдосконалення відбуваються, аби чинне українське законодавство було приведене у відповідність до норм Європейського Союзу.

2 червня 2016 року Верховна Рада України (далі – Парламент) прийняла Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 1401-VIII (далі – Закон № 1401-VIII), яким було змінено та доповнено деякі статті Конституції:

1) було додано статтю 131², яка вказує, що «для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура»;

2) у частині 4 статті 29 замість слова «правовою» з'явилося слово «правничою»;

3) у частині 1 статті 59 слово «правову» замінено словами «професійну правничу» [1].

Таким чином в українському законодавстві з'явилася нова категорія – «правнича допомога». Однак чому законодавець вирішив, аби словосполучення «правова допомога» зникло з обігу у юристів та й загалом? Варто звернутися до пояснювальної записки до проекту Закону № 1401-VIII, у якій зазначається, що саме стандарти нашої державної мови зумовили зміну терміна «правова допомога» на «правнича допомога». Згідно з правилами української мови прикметник, який застосовується для позначення певного різновиду допомоги, має походити від іменника, який означає професію особи, яка надає відповідний вид допомоги [2, с. 14].

У юридичній сфері слово «правник» (не «правовик») є іменником, який позначає особу, яка надає послуги у сфері права (зокрема допомогу). Отже, правники надають правничу допомогу, а не правову.

Надалі процес зміни «правової» допомоги на «правничу» пригальмувався. У Конституції адвокатура діє для надання «професійної правничої допомоги», а у профільному законодавстві адвокати надають «правову допомогу». Лише у 2017 році Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII було внесено деякі поправки до Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України та Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) України [3].

Так, варто звернути увагу на статтю 15 ЦПК України (редакція від 15.12.2017) під назвою «Правнича допомога», відповідно до якої учасники справи отримують право користуватися правничою допомогою [4] (право на яку закріплено ст. 59 Конституції ще в

2016 році, але зміни в ЦПК відбулися лише наприкінці 2017 року). Також ця стаття містить норму щодо безоплатної правничої допомоги, яка повинна надаватися в порядку, встановленому законом, що регламентує відносини з надання безоплатної правничої допомоги. Однак у чинному на 2017 рік українському законодавстві присутній Закон України «Про безоплатну правничу допомогу». Маючи у 2017 році термін «правнича допомога» у багатьох нормативно-правових актах, незрозумілим є вживання саме правової допомоги в спеціальному Законі, який регулює надання безоплатної правничої допомоги.

У 2023 році відбулися кардинальні зміни щодо вживання терміну «правнича допомога». 10.04.2023 Парламент прийняв, а 03.08.2023 набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги» № 3022-IX (далі – Закон № 3022-IX), який привів норми українського законодавства у сфері надання правничої допомоги у відповідність із Основним Законом нашої держави. Відповідно до Закону № 3022-IX зазнає значних змін Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: змінюється назва, преамбула, а також словосполучення «правова допомога» замінено словосполученням «правнича допомога» у відповідних відмінках [5].

Таким чином Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» від 2 червня 2011 року № 3460-VI, а також більшість інших нормативно-правових актів у сфері надання безоплатної правничої допомоги нарешті узгоджені із Конституцією.

Однак турбує норма Закону № 3022-IX щодо надання Кабінету Міністрів України (далі – Уряд) у 3-місячний строк з дня, наступного за днем опублікування зазначеного Закону деяких доручень:

розробити нормативно-правові акти, які потрібні, щоб реалізувати Закон № 3022-IX; привести свої нормативно-правові акти у відповідність до Закону № 3022-IX; забезпечити приведення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із Законом № 3022-IX [5].

На нашу думку, варто звернути увагу на пункт 3 зазначеної норми, тобто, забезпечення Урядом приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади своїх нормативно-правових актів у відповідність із Законом № 3022-IX. Вважаємо, що Уряд не встиг виконати усі зазначені доручення, адже проаналізувавши чинне законодавство, присутні нормативно-правові акти міністерств, у яких досі зазначено термін «правова допомога», а не «правнича». Наприклад, у Наказі Мін'юсту України «Про затвердження Типового положення про установу з надання безоплатної первинної правової допомоги» від 28 березня 2012 року № 483/5 [6], у Положенні про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, затвердженого Наказом Мін'юст 02.07.2012 № 967/5 [7] досі не змінено термінологію (слово «правова» на слово «правнича»).

Отже, можна зробити такі висновки:

1) сьогодні чинне українське законодавство у сфері надання правничої допомоги, а особливо безоплатної правничої допомоги, приводиться у відповідність нормам Європейського Союзу, а також у відповідність нормам Конституції України, однак цей процес необхідно прискорити;

2) Уряд не встиг виконати завдання, покладені на нього Законом № 3022-IX, оскільки на сьогодні досі присутні нормативно-правові акти, у яких вживається термін «правова» допомога, а не «правнича».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19> (дата звернення: 05.12.2023).
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57209&pf35401=366464> (дата звернення: 05.12.2023).
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19> (дата звернення: 05.12.2023).
4. Цивільний процесуальний кодекс України у редакції від 15.12.2017 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20171215> (дата звернення: 05.12.2023).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги: Закон України від 10 квітня 2023 року № 3022-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3022-20> (дата звернення: 05.12.2023).
6. Типове положення про установу з надання безоплатної первинної правової допомоги: Наказ Міністерства юстиції України від 28.03.2012 № 483/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-12> (дата звернення: 05.12.2023).
7. Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги: Наказ Міністерства юстиції України від 02.07.2012 № 967/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 24.05.2016 № 1487/5) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1091-12#n15> (дата звернення: 05.12.2023).